

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ

О.І. Карпіщенко, к.е.н., професор

Сумський державний університет, м.Суми

Основні особливості землі – незамінність і просторова обмеженість, тому це потребує дбайливого відношення до неї, охорони від несприятливих і техногенних впливів.

Найважливішою особливістю землі є також здатність постійно покращуватися в процесі виробництва, при правильному використанні. Тому раціональне землекористування повинне передбачати комплекс заходів з локалізації і підвищення родючості ґрунтів.

Розрізняють природну родючість, яка залежить від фізико-хімічного складу ґрунту та вмісту в ньому необхідних поживних речовин, та штучну родючість, яка створюється в процесі позитивного виробничого впливу людини на землю. Єдність цих двох видів родючості створює поняття економічної родючості ґрунту, тобто його здатності безпосередньо задовольняти потреби рослин для забезпечення врожаю за даних умов виробництва.

Рівень економічної родючості ґрунту може бути виражений як абсолютними, так і відносними показниками. Абсолютна родючість характеризується величиною врожаю з одиниці земельної площі, а відносна – виходом продукції на одиницю витрат.

Ґрунтова родючість, яка розглядається по відношенню до різних сільськогосподарських культур, – поняття відносне. Ґрунт, який малопридатний для однієї рослини, може бути сприятливим для іншої. Пояснюється це тим, що різні культури вимагають неоднакових умов до елементів ґрунтової родючості.

Основні фактори, які привели до зменшення родючості ґрунтів, їх деградації наступні:

- зменшення потужності коренезаселеного шару;
- забруднення сільгоспугідь агрохімікатами, шкідливими викидами техніки, відходами промислових виробництв;
- змитість і дефляція ґрунтів;
- ущільнення ґрунтів сільгосптехнікою;
- посилення негативної ролі посухи;
- погіршення водного режиму шару ґрунту, що обробляється;
- зниження якості обробки і технологічних параметрів використання ріллі.

Розрахунки показують, що за всі роки сільськогосподарського використання ґрунти України втратили родючість настільки, що витрати на її відновлення сучасними засобами набагато перевищують економічні ресурси, які є (або можуть бути витрачені) в сучасних економічних умовах.

Досить істотними є і річні втрати родючого ґрунту від ерозії – витрати на їх компенсацію в середньому по країні можуть досягати 1200-1500 грн. на один гектар еродованих ґрунтів. Тому результати виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств і землеробства, як галузі народного господарства в цілому, необхідно оцінювати з урахуванням витрат не тільки живої і минулої праці суспільства, а також майбутньої праці, яка, при допущенні ерозії, повинна буде витрачена на відновлення втраченої родючості.

Важлива роль в раціоналізації використання землі, в охороні її від порушення ерозійними процесами належить економічним заходам. Принципове значення при оцінці використання землі мають ґрунтозахисні системи землеробства, які забезпечують не тільки збільшення продовольчого потенціалу держави, а і в максимальному ступені збереження родючості ґрунтів, гарантують його розширене відтворення.

Витрати на виробництво продукції давно включені в систему економічних відносин сільськогосподарських підприємств як з первинними виробничими підрозділами, так і з державою. Що стосується збитку родючості землі, який завдається нерациональною сільськогосподарською діяльністю, то поки що він ніяк не впливає на кінцеві результати виробничої діяльності. Першим кроком в подоланні цього недоліку може стати розробка необхідних нормативів величини збитку від ерозії і забруднення ґрунтів, і методів його включення в систему економічного аналізу варіантів використання сільськогосподарських земель.

Слід відзначити також, що витрати на компенсацію збитку часто набагато перевищують суспільнонеобхідні витрати на профілактичні заходи з охорони ґрунтів. Крім того, витрати на здійснення будь-яких протиерозійних заходів визначаються за технологічними картами або відповідним робочим проектом, в той час як визначення витрат на компенсацію втрат родючості справа нова, що потребує науково обґрунтованої методології і методів розрахунку.